

Bozkurt Aran<sup>1</sup>

Ticaret Çalışmaları Merkezi Direktörü

## TRUMP'IN GÜMRÜK TARİFELERİ İLE BAŞLATTIĞI “ÖZGÜRLEŞME” GİRİŞİMİNİN KÜRESEL YANSIMALARI

### GİRİŞ

DEĞERLENDİRME NOTU

Uluslararası ticaretin temellerinden belki de en önemlisi olan gümrük tarifelerinin Başkan Trump tarafından kısa sürede ve şimdiye kadar şahit olunmamış sıklıkla değiştirilmesinin küresel anlamda kurallı ticaretin yanında jeopolitik yansımaları da olacaktır.

Bu arada **Ticaret Bakanı Bolat'ın, önümüzdeki günlerde ABD ile Bakan seviyesinde gümrük tarifeleri** ile ilgili temasın gerçekleşmesini beklediğini açıklamasının önemli bir gelişme<sup>2</sup> olduğunu belirtelim. Bu konunun ayrıntıları ile incelenmesinde yarar bulunmaktadır.

Başkan Trump'ın göreve gelmesinden bu yana sadece Çin'e karşı uygulanacak gümrük tarifelerini beş defa artırarak %145'e yükseltmesi; Çin'in de misilleme olarak ABD ürünlerine uygulanacak tarifeleri üç defa artırarak %125'e çıkartması yeni bir dönemin başladığına işaret etmektedir. Trump, müttefik ve komşu ülkeler dâhil tüm ülkeler için yükseltilmiş yeni gümrük tarifeleri ilan etmiştir.

Küresel ticaretin şeffaflığının ve sürekliliğinin sağlanmasında en kritik aracı kabul edilen gümrük tarifelerinin keyfi ve tek taraflı olarak **fütursuzca değiştirilmesi, kurallı ticaretin artık sistemik olarak sonlandırılması** anlamına gelir. Böylece İkinci Dünya Savaşından bu yana küresel ticareti şekillendiren **GATT ve sonra kurulan Dünya Ticaret Örgütü'nün 2 Nisan tarihinde fiilen ortadan kaldırılması** anlamına gelmektedir.

<sup>1</sup><https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1257/Bozkurt+Aran>

<sup>2</sup> <https://ticaret.gov.tr/haberler/ticaret-bakani-omer-bolat-gundeme-iliskin-sorulari-yanitladi>

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazar(lar)ına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

Gelişmelerin ilginç yönü bu tarife artışlarını, Başkan Trump, ABD'nin “karşılıklılık- reciprocity” olacak şekilde tarifeleri düzenleyerek artık aldatılmaktan kurtulacağı “Özgürleşme Günü” olarak ilan etmiştir.

Tabiatıyla bu arada Başkan Trump'ın **Danimarka'dan Grönland'i satın alma** girişimini, **Kanada'nın ABD'nin 51'nci Eyaleti** olması yönündeki açıklamasını, Meksika Körfezini “**Amerika Körfezi**” olarak adlandırılması önerisini ve Panama Kanalı'nın üzerinde mutlak Amerikan varlığının kurulması yönündeki çıkışlarını da hatırdan tutmak uygun olacaktır.<sup>3</sup>

## SON GELİŞMELER VE AL-VER YAKLAŞIMINA GİDİŞ

Başkan Trump'ın “**şimdiye kadar icat edilmiş en harika şey**” olarak tanımladığı gümrük tarifelerini kullanmak suretiyle neyi amaçladığını irdeleyelim. Bu arada geçen kısa süre zarfında yapılan bazı çok taraflı veya ikili resmi toplantılarda ABD temsilcilerinin “Özgürleşme Girişimi”nden ABD Yönetiminin neyi hedeflediğine dair açıklamalarına dair kamuoyuna sızan bazı duyumlara da yer vermek gerekmektedir.

ABD'li yetkililerin, artık kendilerini bağlamayan çok taraflı Dünya Ticareti Örgütü'nün ilkeleri yerine, her türlü **küresel veya ikili ticaret ilişkilerinin düzenlenmesinde “al-ver” (transactional)** yaklaşımının hâkim olacağı bir ortamda çözüm arayacaklarını belirttikleri duyulmuştur.

Böylece ABD tarafından 80 yıldır uygulanan GATT'tan (General Agreement on Tariffs and Trade) (1947) gelen ve DTÖ (Dünya Ticaret Örtüsü) çatısı altında devam eden çok taraflı ticaret sisteminin belkemiğini oluşturan ilkeler de uygulanamaz hale gelmiştir. Bu ilkelerin<sup>4</sup> uygulanmasında üye ülkeler arasında ihtilaf çıktığında çözüm, bir **nevi yargı erkini üstlenen Anlaşmazlıkların Çözümü Mekanizması** tarafında sağlanıyordu. Başkan Obama, 2010'lu yıllarda DTÖ Temyiz Organına yargıç atanmasını adeta veto ederek çözüm mekanizmasını felç edecek girişimi de başlatmıştı. Diğer bir ifade ile bu **konularda ihtilafı denetleyecek ve çözümleyecek mekanizmanın ortadan kalkması** nedeniyle DTÖ'nün kurallı ticaret sistemi de sonlanmış oldu.

ABD tarafından bu ilkelerinin **geçerli olmayacağı bir ortam öngörülmektedir. Başkan Trump, gümrük tarifelerini “al-ver” ve “kâr maksimizasyonu” hedefleyen yeni dönemi başlatmış olmaktadır.** Kısacası “kurallı ticaret” yerine ülkelerin her konuyu ikili (bilateral) müzakerelerle ele alacağı ve çözümleyeceği yeni bir dönemin başlaması amaçlanmaktadır.

Bu, tabiatıyla ABD'nin gerek gördüğü takdirde, 11 bin ila 18 bin tarife satırının, teorik olarak Birleşmiş Milletler tarafından tanınan 193 ülke ile tarifelerin tek tek ikili müzakere yapmak yolu ile belirlenmesi anlamına gelmektedir. Böyle bir al-ver yaklaşımının çok uzun müzakere süreci gerektirdiği aşîkârdır. İkili anlaşmalarla yeni bir düzen sağlanmasına kadar geçmesi olası 10 yıllarda karmaşa hakim olacaktır.

<sup>3</sup> B.ARAN; “Başkan Trump'ın Gümrük Tarifelerinde Karşılıklılık Arayışı ve 2 Nisan “Özgürleşme Günü”. TEPAV Değerlendirme Notu, Mart 2024; N202515

<sup>4</sup> En çok kayırlan ülkenin ve Ulusal muamelenin oluşturduğu Ayrımcılık Yasağı; Ticaretin Serbestleşmesi; Şeffaflık; Bağlayıcılık ve Taahhütler; Adil Rekabet; Kalkınmakta Olan Ülkelere Özel ve Ayrıcalıklı Muamele; Uyuşmazlıkların Çözümü.

## NEDEN AL-VER?

Mart 2024'te yayınlanan değerlendirme notunda, Başkan Trump'ın 80 yıldır çok taraflı ve kurallı ticaretin temelini oluşturan DTÖ sistemi açısından yıkıcı sonuçlar doğurabilecek al-ver girişiminin başlıca nedenlerine yer verilmişti. Bunları, yeni savları da ilave ederek satırbaşıları ile tekrarlayalım.

- ABD yetkililerinin bu yaklaşımın gerisinde, **ABD'nin küresel Gayri Safi Yurt içi Hasılasının (GSYH) içindeki payının %26,5 olduğunu** da hatırlatalım. ABD'nin bu ekonomik gücünün; askeri ve jeopolitik gücü ile birleşince ciddi bir ikna kabiliyetine sahip olduğunu da hatırlayalım! Böylece ABD, çok taraflı sistemin kurallarına bağlı olmak yerine ülkelere ikili planda baskı yapmayı tercih etmektedir.
- ABD'nin üretim merkezi olma özelliğine tekrar kavuşması amaçlanmaktadır. Başkan Trump birinci ve ikinci seçim kampanyalarında ısrarla **küreselleşmenin mavi yakalı sınıfın aleyhine geliştiği popülist savını** tekrar etmiştir. Ona göre, büyük ABD'li firmalarının Amerikan "know-how"nı, Amerikan finans olanaklarını kullanarak ucuz işgücü buldukları ülkelerde yaptıkları yatırımlar, ABD işgücünü zarara uğratmıştır. Yönetim, bu firmaların üretim üslerini ABD'ye taşımalarını ve Amerikan mavi yakalıları kullanmalarını teşvik amacıyla yüksek gümrük vergileri uygulanmasını gerekli bir çözüm olarak nitelendirmektedir. ABD'nin süregelen ticaret açığının, imalat sanayiinde yarattığı olumsuz etki öne çıkarılmaktadır. İmalatın, yüksek ücretlerin ve ulusal savunmanın kaynağı olduğu ileri sürülmektedir.
- Amerikan imalat sektöründeki istihdam hızla azalmaktadır. **1993 yılında 17 milyon olan istihdam, bugün 12,8 milyona düşmüştür.**<sup>5</sup> Tablo olarak:

| YIL            | İMALAT İSTİHDAM<br>Milyon | TOPLAM NÜFUS<br>MİLYON | ORANI |
|----------------|---------------------------|------------------------|-------|
| 1990           | 17.7                      | 249,6                  | % 7   |
| 2025 (Tahmini) | 12,8                      | 342                    | % 3,7 |

- İleri sürülen bir başka sav, üstün teknoloji kullanan **ABD'li firmaların Çin'de üretim yapmalarının bu ülkenin teknoloji seviyesini geliştirdiği** hususudur. Üretimin fiilen yapıldığı yerlerde teknolojik gelişmelerin hızlandığını, bu bakımdan Çin'in teknolojik gelişimine-farkına varmadan- bu ülkedeki ABD yatırımlarının katkıda bulunduğu iddiası ile üretimin ABD'ye döndürülmesinin gerekli olduğu belirtilmektedir.
- 2001 yılında DTÖ üyesi olan Çin, bu konumunu istismar ederek her bakımdan süratli bir gelişme sağlamıştır. Çin'in ülkeye yatırım yapan firmaların **teknolojilerine sahip olmak için siyasi baskı** yaptığı, **hatta teknoloji hırsızlığına** giriştiği ve böylece ABD ile arasındaki teknoloji farkını kapama sürecinin ivme kazandığı ileri sürülmektedir.
- Ayrıca, 2012 yılında Çin'de iktidara **gelen Ji Jinping, Çin'in geleneksel "gücünü sakla" politikasını değiştirerek** ABD'ye meydan okumaya başlamıştır. Çin Komünist Partisi ve akademik çevrelerde **ABD'nin gücünü yitirmekte olduğu ve zamanın Çin'in lehine çalıştığı düşüncesi hâkim** olmaya başlamıştır. Tabiatıyla bu yaklaşım ABD'de de yankı bulmuştur. Başkan Obama'nın 2011 yılında ABD'nin hedefini Orta

<sup>5</sup> <https://data.bls.gov/timeseries/CES3000000001?utm>

Doğu'dan Asya Pasifik bölgesine kaydırıldığını, bunu da kısaca “Pivot to Asia” şeklinde ifade ettiği hatırlanacaktır. Bu süreçte, kurallı DTÖ sisteminin Çin tarafından istismar edildiği düşüncesiyle hedef tahtasına açıkça DTÖ yerleştirilmiştir..

## TÜRKİYE BAKIMINDAN

Başkan Trump'ın al-ver düzeninde Türkiye için **öngördüğü ilave vergi oranı %10 olarak belirtilmiştir**. Ek:2'de yer alan tabloda görüleceği üzere bazı Avrupa ülkeleri için yüksek tarifeler hedeflenmektedir. Büyük ölçüde devam eden belirsizlikle beraber Türkiye ile ilgili erken bazı değerlendirmeler yapılabilir.

Trump'ın dış ticaret ilişkilerine genel bakışı, ABD'nin herhangi bir ülkeyle ticaret açığı vermesini, bu ülke tarafından aldatıldığı ve haksızlığa uğratıldığı şeklinde yorumlamasına dayanmaktadır. Türkiye'nin, ABD ile mal ve hizmet ticaretinde dengeli bir seyir izlediği için ilk safhalarda hedef ülke konumunda olmadığı düşünülmektedir.<sup>6</sup>

Nitekim **Ticaret Bakanı Bolat**, 21 Nisan tarihinde verdiği demeçte **ABD ile “ilk temasların zaten yapıldığını, bakanlar düzeyinde görüşmelerin de önümüzdeki günlerde gerçekleşeceğini”** ifade etmiştir.

Türkiye, **ABD'nin ticaret açığı verdiği listede yer almamaktadır**. 32 Milyar Dolar tutarındaki toplam ticaretimiz dengeli kabul edilmektedir. Türkiye'ye ilave gümrük vergisi olarak %10 konulacağı ilan edilmiştir.<sup>7</sup> **ABD'nin dış ticaret ortakları arasında Türkiye 27'nci sıradadır**.<sup>8</sup> Trump Yönetiminin ticaret müzakereleri **bakımından Türkiye'ye ölçülü yaklaştığı** düşünülebilir.

Ticaret ilişkilerinin küresel ölçekte kurallara bağlı olmadan yürütüldüğü yeni bir döneme girilmesi, Türkiye'nin bazı zorluklarla karşılaşmasını muhtemel kılmaktadır. Kartların, kurallara bağlı kalmadan dağıtılacağı yeni dönemde **Türkiye'nin etkin ve ileri düzeyde aktif bir ticaret politikası** izlemesi gerekecektir.

AB, bir ara Trump'ın yüksek gümrük tarifelerinden kurtulmak amacıyla sanayi mallarında tarifelerin “sıfır” olabileceği fikrini ABD nezdinde test etmişti. Neyse ki bu yaklaşım ABD'de şimdilik olumlu bir karşılık bulmadı. 2024 yılında toplam ihracatının %41,5'i AB ülkelerine gerçekleştirilmiş olduğu dikkate alındığında, **Türkiye'nin AB'nin yaklaşımlarından kaynaklanan bazı zorluklarla karşılaşma olasılığı mevcuttur**.

Trump'ın “kurumsal ittifaklar” yerine **kişisel ilişkilerin ön plana çıkan yaklaşımı, Türkiye için bazı fırsatlar** yaratabilir. Bununla beraber yakın geçmişte yaşanan **Rahip Brunson** krizinde olduğu gibi Başkan Trump'ın kural dışı sert tutum almış olduğunu da göz ardı etmemek gerekir.

Türkiye ile ABD'nin; **İran, Suriye, Libya, Doğu Akdeniz gibi siyasi içerikli bölgesel konularda farklı dış politika** yaklaşımları bulunmaktadır. Başkan Trump'ın bu konularda **“gümrük tarifelerini” kullanmak suretiyle yeni baskı unsurları yaratması** da olasıdır.

Kısacası önümüzdeki dönemde ABD-Türkiye ilişkilerinin öngörülemez olduğu ve riskler içerdiği düşünülmektedir.

<sup>6</sup> [https://ticaret.gov.tr/blog/ekonomi-haberleri/abdde-mal-ve-hizmet-acigi-aralik-2024te-19-5-milyar-dolar-artisla-98-4-milyar-dolara-ulasti?utm\\_source=chatgpt.com](https://ticaret.gov.tr/blog/ekonomi-haberleri/abdde-mal-ve-hizmet-acigi-aralik-2024te-19-5-milyar-dolar-artisla-98-4-milyar-dolara-ulasti?utm_source=chatgpt.com)

<sup>7</sup> Bakınız EK: 2

<sup>8</sup> CEPII, BACI database. TEPAV hesaplamaları

## SON SÖZ

Başkan Trump'ın çok taraflı kurallı ticareti ve genel hatları ile DTÖ'nün etkinliğini sonlandırdığı ve yerine “transactional al-ver” politikasını hakim kıldığı “gümrük tarifeleri” girişimi ile bazı sonuçlar almayı amaçlamıştır. ABD ekonomisinin özellikle imalat sanayisini teşvik etmek, federal hükümet için gelirleri artırmak ve gerektiğinde ülkelere karşı kullanabileceği bir stratejik kaldıraç oluşturmak.

Bu **yaklaşımın geri tepme olasılığı yüksektir**. Gümrük tarifelerini kullanarak başlattığı ticaret savaşının Amerikalı tüketiciler için ithal malların fiyatlarının yükselmesi, verimliliğin düşmesi, büyümenin yavaşlaması gibi **doğrudan maliyetleri** bulunmaktadır. Bunun yanı sıra **hedefe konulan ülkelerin olası misilleme girişimleri** sonucunda ABD ihracatını ve ekonomisini olumsuz yönde etkilemesi de dikkate alınmalıdır. Özellikle **Kasım 2026'da yapılacak Temsilciler Meclisi** seçimlerine kadar uygulanan ticaret politikalarının ABD kamuoyuna olumlu yansımaması durumunda, Başkan Trump'ın bu politikaları sürdürmekte zorlanması şaşırtıcı olmayacaktır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin öncülüğünde oluşturulan kurallara dayalı ticaret sistemi, refahın küresel anlamda yaygınlaşmasını teşvik etmişti. Sistem aynı zamanda ABD'nin küresel anlamda devasa bir güç yansıtmasını sağlamış, ABD'nin kalıcı bir müttefik ağının oluşturulmasına da yardımcı olmuştu. Erken olmakla birlikte, şu anda uygulamaya konulacak alternatif sistemin Amerikan halkı için beklenen faydalar sağlayıp sağlamayacağı sorusu ortada durmaktadır.

**EK 1:**

**ABD Kanada Arasındaki Gümrük Tarifeleri Yarışması**

| TARİH<br>(2025) | ABD'nin Kanada'ya<br>Tarife (%) | Kanada'nın ABD'ye<br>Uyguladığı Tarife (%) | Açıklama                                                                                                                       |
|-----------------|---------------------------------|--------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1 Şubat         | 25                              | —                                          | ABD, Kanada'dan ithalata %25 ek gümrük vergisi uygulamaya başladı.                                                             |
| 3 Nisan         | 25 (Otomobil ve parçaları)      | —                                          | ABD, ithal otomobiller ve parçalarına %25 gümrük vergisi uygulamaya başladı.                                                   |
| 4 Mart          | 25                              | —                                          | Kanada, ABD'nin tarifelerine misilleme olarak %25 gümrük vergisi uygulamaya başladı.                                           |
| 4 Mart          | 25                              | 25                                         | ABD, Kanada'dan ithal edilen otomobiller ve parçalarına %25 gümrük vergisi uygulamaya başladı..                                |
| 2 Nisan         | —                               | —                                          | Trump, Çin hariç diğer ticaret ortakları için ek tarifeleri 90 gün süreyle durdurduğunu duyurdu.                               |
| 9 Nisan         | —                               | —                                          | Trump, Çin'e uygulanan tarifeyi %125'e çıkarırken, misilleme yapmayan ülkeler için ek tarifeleri 90 gün durdurduğunu yineledi. |

**ABD Çin Arasındaki Gümrük Tarifeleri Yarışması**

| TARİH<br>(2025) | ABD'nin Çin'e<br>uyguladığı<br>Tarife oranı % | Çin'in ABD'ye<br>uyguladığı<br>Oranı % | Açıklama                                       |
|-----------------|-----------------------------------------------|----------------------------------------|------------------------------------------------|
| 1 Şubat         | % 10                                          | —                                      | ABD'nin Çin'den ithalatına %10 ek vergi        |
| 4 Mart          | %20                                           | —                                      | ABD tarifeyi yükseltti                         |
| 2 Nisan         | % 54                                          | % 34                                   | ABD %54'e Çin'de 34'a yükseltti                |
| 4 Nisan         | —                                             | % 84                                   | Çin misilleme olarak %84 çıkarttı              |
| 9 Nisan         | %125                                          | —                                      | ABD tarifeyi %125'e çıkarttı                   |
| 10 Nisan        | %145                                          | —                                      | ABD tarifeyi %154'e yükseltti                  |
| 12 Nisan        | —                                             | %125                                   | Çin misilleme olarak tarifeyi 125'e yükseltti. |

<https://zonos.com/tr/docs/guides/2025-us-tariff-changes?utm>

<https://www.bloomberght.com/cin-den-tarife-misillemesi-vergiyi-yuzde-125-e-cikardi-3746136>

Tepav hesaplamaları

